3. शब्द परिचयः 3

अभ्यासः

प्रश्न 1. (क) उच्चारणं कुरुत- (उच्चारण कीजिए-)

फलम्	गृहम्	पात्रम्	पुष्पम्
द्वारम्	विमानम्	कमलम्	फलम्
सूत्रम्	छत्रम्	भवनम्	जलम्

(ख) चित्राणि दृष्ट्वा पदानि उच्चारयत- (चित्रों को देखकर शब्दों का उच्चारण कीजिए-)

पर्णम्

क्रीडनकम्

नारिकेलम्

सङ्गणकम्

वातायनम्

सोपानम्

उद्यानम्

उपनेत्रम्

कङ्कतम्

उत्तर:
(क) छात्र स्वयं उच्चारण करें। ये सभी शब्द नपुंसकलिङ्ग हैं।
(ख) छात्र चित्रों को देखकर पदों का उच्चारण करें। उच्चारण करते समय चित्र की ओर ध्यान दें ताकि पद का अर्थ याद रहे। उच्चारण शुद्ध हो। प्रत्येक पद का उच्चारण यदि दो बार करें, तो लाभ होगा। सभी नपुंसकलिङ्ग पद हैं।

प्रश्न 2. (क) वर्णसंयोजनं कृत्वा पदं कोष्ठके लिखत- (वर्णों को जोड़कर शब्द कोष्ठक में लिखिए-)

यथा– प् + अ + र् + ण् + अ + म्	= **पर्णम्**
ख् + अ + न् + इ + त् + र् + अ + म्	=
प् + उ + र् + आ + ण् + आ + न् + इ	=
प् + ओ + ष् + अ + क् + आ + ण् + इ	=
क् + अ + ङ् + क् + अ + त् + अ + म्	=

(ख) अधोलिखितानां पदानां वर्णविच्छेदं कुरुत- (निम्नलिखित पदों का वर्ण-विच्छेद कीजिए)

यथा–	व्यजनम्	=	व् + य् + अ + ज् + अ + न् + अ + म्
	पुस्तकम्	=	....
	भित्तिकम्	=	....
	नूतनानि	=	....
	वातायनम्	=	....
	उपनेत्रम्	=	....

उत्तर:

(क) खनित्रम्, पुराणानि, पोषकाणि, कङ्कतम्।

(ख)	पुस्तकम्	=	प् + उ + स् + त् + अ + क् + अ + म्
	भित्तिकम्	=	भ् + इ + त् + त् + इ + क् + अ + म्
	नूतनानि	=	न् + ऊ + त् + अ + न् + आ + न् + इ
	वातायनम्	=	व् + आ + त् + आ + य् + अ + न् + अ + म्
	उपनेत्रम्	=	उ + प् + अ + न् + ए + त् + र् + अ + म्

प्रश्न 3. चित्राणि दृष्ट्वा संस्कृतपदानि लिखत- (चित्र देखकर संस्कृत शब्द लिखिए-)

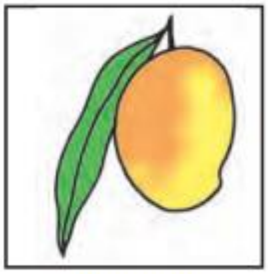
....

....

....

....

....

....

उत्तर:
(क) आम्रम्
(ख) पर्णम्
(ग) व्यजनम्
(घ) करवस्त्रम्
(ङ) सूत्रम्
(च) छत्रम्

प्रश्न 4. चित्रं दृष्ट्वा उत्तरं लिखत- (चित्र देखकर उत्तर लिखिए-)

यथा- किं पततिं?
....

मयूरौ किं कुरुतः।
....

एते के स्तः?

....

बालिकाः किं कुर्वन्ति?

....

कानि विकसन्ति?

....

उत्तर:
(क) मयूरौ नृत्यतः।
(ख) एते क्रीडनके स्तः।
(ग) बालिकाः पठन्ति।
(घ) पुष्पाणि विकसन्ति।

प्रश्न 5. निर्देशानुसारं वाक्यानि रचयत- (निर्देशानुसार वाक्य बनाएँ-)

यथा- एतत् पतति। (बहुवचने) — .... एतानि पतन्ति।
(क) एते पणे स्तः। (बहुवचने) — ....
(ख) मयूरः नृत्यति। (बहुवचने) — ....
(ग) एतानि यानानि। (द्विवचने) — ....
(घ) छात्रे लिखतः। (बहुवचने) — ....
(ङ) नारिकेलं पतति। (द्विवचने) — ....

उत्तर:
(क) एतानि पर्णानि सन्ति।
(ख) मयूराः नृत्यन्ति।
(ग) एते याने।
(घ) छात्राः लिखन्ति।
(ङ) नारिकेले पततः।

प्रश्न 6. उचितपदानि संयोज्य वाक्यानि रचयत- (उचित पदों का मेल करके वाक्य बनाइए-)

कोकिले — विकसति
पवनः — नृत्यन्ति
पुष्पम् — उत्पतति
‘खगः — वहति
मयूराः — गर्जन्ति
सिंहाः — कूजतः

उत्तर:
(क) कोकिले कूजतः।
(ख) पवनः वहति।
(ग) पुष्पम् विकसति।
(घ) खगः उत्पतति।
(ङ) मयूराः नृत्यन्ति।
(च) सिंहाः गर्जन्ति।